

СВЕТИ ЈУСТИН НОВИ (ЂЕЛИЈСКИ) ГНОСЕОЛОГИЈА СВЕТОГ ИСАКА СИРИНА

УВОД

БОЛЕСТ ОРГАНА САЗНАЊА

ОЗДРАВЉЕЊЕ ОРГАНА САЗНАЊА

- Вера
- Молитва
- Љубав
- Смиреноумље
- Благодат и слобода
- Очишћење ума

ТАЈНА САЗНАЊА

- Созерцање

ЗАКЉУЧАК

УВОД

У европској философији човек се више-мање јавља у разломцима. Нигде није сав, нигде цео, нигде интегралан, већ свуда у разломцима и одломцима. Нема философског система у коме човек није разбијен у разломке, које ниједан мислилац не може сабрати у једну целину.

Наивни реализам своди човека на чула, кроз чула на ствари, на вештаство, те човек не припада себи, разграбиле су га ствари.

Рационализам издваја разум у човеку, сматра га за главни извор истине и врховно мерило свега, приписује му ове вредности, апсолутизира га и идолатризира, а све остале психофизичке моћи човекове потцењује и занемарује.

Критицизам је уствари апологија рационализма и сензуализма, на крају крајева, своди разум на чула, а са тим и човека.

Пантеизам и сви монистички системи претстављају свет и човека као мноштво најпротивречнијих супротности, које никада не могу сачињавати једно логично јединство. Свих ових философских система резултат је један: кожно, површинско, феноменалистичко познање света и човека.

Без осовине, без центра је човек феноменалистичке философије, која је увек релативистичка. На чему стоји свет, на чему човек? На чему стоји ум, на чему сазнање? Човек покушава да објасни себе помоћу ствари, и никако не

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software
<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

СВЕТИ ЈУСТИН НОВИ (ЋЕЛИЈСКИ)

ГНОСЕОЛОГИЈА СВЕТОГ ИСАКА СИРИНА

УВОД

БОЛЕСТ ОРГАНА САЗНАЊА

ОЗДРАВЉЕЊЕ ОРГАНА САЗНАЊА

- Вера
- Молитва
- Љубав
- Смиреноумље
- Благодат и слобода

- Очишћење ума

ТАЈНА САЗНАЊА

- Созерцање

ЗАКЉУЧАК

УВОД

У европској философији човек се више-мање јавља у разломцима.

Нигде није сав, нигде цео, нигде интегралан, већ свуда у разломцима и

одломцима. Нема философског система у коме човек није разбијен у

разломке, које ниједан мислилац не може сабрати у једну целину.

Наивни реализам своди човека на чула, кроз чула на ствари, на вештаство, те човек не припада себи, разграбиле су га ствари.

Рационализам издваја разум у човеку, сматра га за главни извор истине

и врховно мерило свега, приписује му ове вредности, апсолутизира га и

идолатризира, а све остале психофизичке моћи човекове потцењује и

занемарује.

Критицизам је уствари апологија рационализма и сензуализма, на

крају крајева, своди разум на чула, а са тим и човека.

Пантеизам и сви монистички системи претстављају свет и човека као

мноштво најпротивречнијих супротности, које никада не могу сачињавати

једно логично јединство. Свих ових фалософских система резултат је један:

кожно, површинско, феноменалистичко познање света и човека.

Без осовине, без центра је човек феноменалистичке философије, која је

увек релативистичка. На чему стоји свет, на чему човек? На чему стоји ум, на

чему сазнање? Човек покушава да објасни себе помоћу ствари, и никако не

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

успева. Објашњавајући себе помоћу ствари, човек на крају и сам испадне

ствар, вештаство.

Ма како и ма колико се напрезао, човек феноменалистичке философије

није у стању да докаже објективну реалност ствари, и још мање да ствари

поседују истину. Покушавајући да човека објасни човеком, философија

врши један необичан посао: огледа огледало у огледалу. У последњој линији

својој философија

је у свима својим правцима хилоцентрична и

антропоцентрична. Из свега резултира једно: немогућност реалног познања

човека и света.

Такав резултат гони философски дух човеков у надчовечанске и

надвештаствене хипотезе. И он чини скок у надприроду. Чини га кроз

идеализам. Но овај скок резултира скептицизмом, јер философски

идеализам своди човека на метемпиријску реалност, која се не може ни

показати ни доказати.

Трагичном судбином својом човек релативистичке философије доказује једно: истина је трансцендентна човеку и вештаству. Непремостива

провалија зјапи између човека и истине. Човек је с ове стране провалије, на

овој обали, и никако да пронађе средство које би га пренело и искрцало на

ону обалу, где живи трансцендентна истина. Али на немоћ с ове стране

одговара свемоћ исгане с оне стране. Трансцендентна истина прелази

провалију, искрцава се на нашу обалу и појављује у чудесној личности

Богочовека Христа. У Њему трансцендентна истина постаје иманентна

човеку. Он доказује истину тиме што је Собом показује. Доказује је не

дискурсивно, не рационалистички, већ живом Личношћу Својом. Он не

само има истину, већ је Он сам Истина. У Њему су биће и истина

адекватни. Отуда Он Својом Личношћу не само детерминира истину већ и

метод познања истине: ко је у Њему – познаће истину и истина ће га

ослободити греха, лажи и смрти (ср. Јн. 8:32).

Бог и човек су у личности Богочовека сједињени неразделјиво; разум се

човеков не уништава, него се препорађа, очишћује, освећује, обожује,

продубљује и оспособљује за познање богочовечанских истина живота. У

Богочовеку је реално и ипостасно дата сва Истина без остатка,
сва

апсолутна Истина. Зато једино Он у роду људском и има и даје
интегрално

познање Истине.

Човеку који жуди да позна Истину остаје једно: да се
саоваплоти

Богочовеку, да постане сутелесник Његов, да постане члан
Богочовечанског

тела Његовог – Цркве (Еф. 5:30; 3:6) постигне ли то, он стиче „
ум Христов“

(1 Кор. 2:16), те Христом мисли, Христом живи, Христом осећа,
и тако

постигне интегрално познање Истине.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

За Христовог човека антиномија разума не претпоставља неке
непомирљиве; оне су за њега просто раселине које је својим
земљотресом

изазвао првобитни грех људски. Сједињујући се са Христом,
човек осећа

како се раселине срastaју, како се ум исцељује, постаје цео,
интегралан, и

тима оспособљује за интегрално познање.

Истина је објективно дата у личности Богочовека Христа. Начин
на који

се она субјективно усваја, то јест методику хришћанске
гносеологије

налазимо у потпуности разрађену код Светих Отаца, тих
еванђелских

емпиричара и светих философа.

Међу тим светим философима једно од првих места заузима
велики

подвижник Свети Исак Сирин. У својим списима он са ретким
емпиријским

познавањем прати и описује процес оздрављења и очишћења
човекових

органа сазнања, узрастање човечје личности у сазнању и органску поступност

у опитном задобијању вечне Истине.

Начела и методика православне гносеологије нашли су један од

најсавршенијих израза у благодатно-емпиријској философији Светог Исака

Сирина. Покушаћу да дам скицу те гносеологије.

I

БОЛЕСТ ОРГАНА САЗНАЊА

Карактер сазнања условљен је устројством, природом и стањем органа

сазнања. На свима својим ступњевима сазнање органски зависи од органа

сазнања. Човек није творац Истине, стога је акт сазнања - акт усвајања већ

објективно дате Истине. То усвајање има органски карактер: слично је

калемљењу лозе на чокоту и живљењу лозе чокотом и од чокота (ср. Јн. 15,

1-6).

Отуда је сазнање плод на дрвету личности. Какво дрво - онакав и плод;

какви органи сазнања - онакво и сазнање.

Анализирајући човека у његовој емпиријској датости, Свети Исак

Сирин налази да су његови органи сазнања болесни. Зло је болест којим

болује душа, а тиме и сви органи, сазнања.¹ Зло има своја чула, то су

1 'Επιστολή 4, стр.380. Τοῦ οσίου πατρός ημών Ισαάκ τοῦ Σύρου, Τα ευρεθέντα

ασκητικά, ἐκί. Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη, ἐν Λειψία 1770, ἀνατυπούμενα ἐπιμ .

Ιωακείμ Σπετοιέρη, Ἀθήναι 1895. Сви су наводи по овом издању.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

страсти (τα πάθη), а „страсти су болест душе“.² Зло и страсти не припадају

природи душе; они су нанос³ и неприродан додатак души.⁴

Шта су страсти по себи? Оне су „нека тврда суштина“.⁵ Узроци страсти

су житејске ствари.⁶ Страсти су: жудња за богатством, за гомилањем ствари,

телесна наслада, честољубље, властољубље, надимање лепотом господства,

кинђурење и жеља за допадањем, жудња за људском славом, страх за тело.⁷

Све ове страсти имају једно заједничко име: ο κόσμος = свет.⁸ „Свет је

живљење по телу и мудровање телесно“.⁹ Страсти су напади које врше на

човека ствари овога света; благодат је једина сила која их може одбити.¹⁰

Када се страсти угнезде у човеку, искорењују му душу.¹¹ Оне збуњују ум,

испуњују га фантастичним сликама и жељама,¹² зато су му и мисли збуњене,

фантастичне. „Свет је блудница“¹³ која својим душегубним дражима

опчињује душу, разорава јој чедност, уништава богодану чистоту, и она,

нечиста и разблудна, рађа нечисто сазнање.

Болесна душа, болестан ум, болесно срце, болесна воља, једном речју:

болесни органи сазнања могу рађати, стварати, производити само болесне

мисли, болесна осећања, болесне жеље, болесно сазнање.

II

ОЗДРАВЉЕЊЕ ОРГАНА САЗНАЊА

Свети Исак јасно поставља дијагнозу душе и њених органа сазнања, али

исто тако јасно зна и лек, и препоручује га одлучно и убедљиво.

Пошто су

страсти болест душе, то се оздрављење душе постиже очишћењем од

страсти, од зла.¹⁴ Врлине ду здравље душе, као што су страсти болест душе.¹⁵

2 тамо, Λόγος 83, стр. 317

3 тамо.

4 Логос 82, стр. 314.

5 Лог. 69, стр. 271.

6 Лог. 6, стр. 32.

7 Лог. 30, стр. 132.

8 тамо, стр. 131.

9 тамо, стр. 132.

10 Лог. 38, стр. 164.

11 Лог. 26, стр. 112.

12 Лог. 56, стр. 227.

13 Лог. 85, стр. 329.

14 Лог. 86, стр. 354.

15 Лог. 83, стр. 317.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

Врлине су лекови који постепено потискују болест из душе, из органа

сазнања; тај процес је спор, захтева многа старања и трпљења.¹⁶

Душа је пијана од страсти; здравље јој се може повратити, ако се

помоћу врлина отрезни од тог пијанства.¹⁷ Врлине су проткане тугама и

невољама.¹⁸ Свети Исак тврди да је свака врлина - крст.¹⁹ Штавише, невоља и

туга су узрок врлина,²⁰ стога Свети Исак изричито препоручује да човек најпре

заволи невољу и тугу, да се ослободи ствари овога света, да се ум не занима

светом. Јер се човек мора прво ослободити вештаственог, да би се могао

родити од Бога. Таква је економија благодати,²¹ а тиме и економија сазнања.

Реши ли се човек на лечење и оздрављење душе, треба најпре добро да

испита целокупно своје биће, треба да уме да разликује добро од зла, Божје од

ђавољег, јер је то разликовање – η διακρίσις – “веће од сваке врлине”.²²

Усвајање врлина је поступно и органско: једна се усваја другом, једна зависи

од друге,²³ једна се рађа из друге. „Свака је врлина мајка друге врлине“.²⁴

Међу врлинама постоји не само онтогенетички поредак, већ и хронолошки. Прва је међу њима – вера.

1) Вера

Са подвигом вере почиње лечење и оздрављење душе од страсти. Чим се

вера зачне у човеку, страсти почињу да се искорењују из душе. Али док

душа не буде „опијена вером у Бога“, док не стекне живо осећање њене

моћи, не може се исцелити од страсти, не може савладати материју.²⁵

Негативни моменат подвига вере састоји се у ослобођењу од огреховљене

материје, а позитивни — у сједињењу са Богом.²⁶

Душа која је чулима расејана по стварима овога света, сабира себе

подвигом вере, пости од ствари, и сва стоји у непрекидном богочежњивом

осећању. То је темељ свих добара.²⁷ Ослободити се робовања
огреховљеној

16 Ср. Лог. 38, стр. 164,

17 Ср. тамо, стр. 165.

18 Лог. 37, стр. 161.

19 Лог. 19, стр. 73.

20 Лог. 27, стр. 119.

21 Лог. 1, стр. 5 и 2.

22 Лог. 7, стр. 33; ср. Лог. 26, стр. 109; Лог. 18, стр. 64.

23 Лог. 46, стр. 190.

24 Лог. 68, стр. 270.

25 Лог. 1, стр. 2.

26 Ср. Лог. 23, стр. 90.

27 Ср. Лог. 26, стр. 109.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

материји, главни је услов за напредовање у духовном животу.²⁸

Почетак тог

новог животног пута сачињава сабирање мисли у Богу,
непрекидно

размишљање ума о речи Божјој, и живљење у сиромаштву.²⁹

Вером се ум, расејан страстима, сабира, ослобађа чулнога, и
постиже мир

и кротост мисли.³⁰ Живећи чулима у свету чулнога, ум је
болестан.³¹

Помоћу вере ум излази из тамнице овога света, која је
загушљива од

греха, и улази у нови свет, где дише чудесни нови ваздух.³²

„Спавање разума”

је опасно као смрт, зато треба вером разбудити разум на
духовну

делатност,³³ у којој ће човек савладати себе изгонећи страсти
из себе.³⁴

„Гони сам себе, и твој ће непријатељ бити прогнан твојом
близином”.³⁵

У подвигу вере од човека се тражи да дела на надумној
антиномији

вере: „Буди мртав у овом животу, и живећеш после смрти”.³⁶
Вером се

оздрављује, исцељује, оздрравоумљује — σωφρονίζει — ум;
душа постаје

непорочна када се бесрамно не бави блудним мислима.³⁷

„Телољубље — η

φιλοσωματία — је знак неверја”.³⁸ Вера ослобађа ум категорије
чулности,

трезни га постом, и богомислијем,³⁹ и бдењем.⁴⁰

Неуздржљивост, пун стомак замућује ум,⁴¹ растура га и
расејава у

фантастичне мисли и страсне сласти. У сластољубивом телу
не обитава

богопознање.⁴² Из семена поста клија клас здравоумља,
целоумља — της

σωφροσύνης —, као што из ситости клија распуштеност и из
пресићености —

нечистота.⁴³

Телесне помисли и пожуде стварају у човеку метежни пожар;
лек од

тога је — погрузити ум у море тајни Светога Писма.⁴⁴ Без
ослобођења од

28 Лог. 34, стр. 150.

29 Лог. 1, стр. 2.

30 Лог. 5, стр. 23; ср. Лог. 1, стр. 3,

31 Лог. 25, стр. 106.

32 Лог. 15, стр. 54.

33 ср. Лог. 26, стр. 115.

34 тамо, стр. 111.

35 Лог. 30, стр. 127.

36 Лог. 44, стр. 184.

37 Лог. 1, стр. 3 и 4.

38 Лог. 26, стр. 116.

39 тамо, стр. 109; ср. Лог. 38, стр. 165.

40 Лог. 29, стр. 125.

41 Лог. 34, стр. 147.

42 Лог. 56, стр. 223.

43 Лог. 69, стр. 272.

44 Лог. 1, стр. 4.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

привржености стварима, душа се не може ослободити метежних помисли,

нити може осетити мир у уму ако не умртви чула.⁴⁵ Страсти помрачују мисли

и ослепљују ум.⁴⁶ Хаос у мислима долази од угађања стомаку.⁴⁷

Стид и страх Божји задржавају колебање ума; опадање стида и страха

Божјег колеба теразије разума, и он постаје превртљив и колебаљив.⁴⁸ Ум се

изграђује вршењем заповести Господњих⁴⁹ и подношењем страдања и

невоља,⁵⁰ а дела житејска помрачују ум.⁵¹ Сабирајући себе вером, човек

разбуђује ум за Бога,⁵² и молитвеним ћутањем очишћује разум,⁵³ савлађује

страсти.⁵⁴ Ћутањем се оздрављује душа, зато треба приморавати себе на

ћутање, јер оно ствара у срцу неку сладост.⁵⁵ Ћутањем улази човек у мир

мисли — εἰς τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν.⁵⁶

Вера низводи мир у разум, и тиме уклања бунтовне помисли. Грех је

узрок немира и рата у мислима, и узрок човековог рата са небом и људима.

„Помири се са собом, па ће се с тобом помирити небо и земља”.⁵⁷ До вере,

ум је расејан по стварима овога света; вером се побеђује расејаност ума —

μετ᾽ωρισμός τοῦ νοῦ.⁵⁸ Лутање, тумарање мисли изазива у човеку демон

блуда.⁵⁹ Расејаност очију дело је нечистог духа.⁶⁰

Вером се ум утврђује у богомислију; зато је пут спасења — стално сећање

на Бога.⁶¹ Што је риба ван воде, то је ум ван сећања на Бога.⁶² Слобода правог

човека састоји се у ослобођењу од страсти, у васкрсењу са Христом и у

радости душе.⁶³ Страсти се могу победити једино практиковањем врлина.⁶⁴ Са

45 Лог. 5, стр. 23.

46 Лог. 26, стр. 111.

47 Лог. 56, стр. 221.

48 Лог. 1, стр. 4.

49 Лог. 36, стр. 160.

50 Лог. 30, стр. 129.

51 Лог. 2, стр. 10.

52 Лог. 3, стр. 14.

53 Лог. 23, стр. 93.

54 Лог. 41, стр. 172.

55 Лог. 34, стр. 149.

56 Лог. 15, стр. 55.

57 Лог. 30, стр. 127.

58 Лог. 5, стр. 21; ср. Лог. 26, стр. 110.

59 Лог. 2, стр. 9; ср. Лог. 43, стр. 180,

60 Лог. 26, стр. 112.

61 Лог. 5, стр. 26.

62 Лог. 30, стр. 127.

63 Лог. 30, стр. 127.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

сваком се страшћу треба борити до мучеништва.⁶⁵ Прво и најглавније

оружје у борби са страстима јесте вера, јер је вера светлост ума која

изгони мрак страсти, и сила ума која изгони болест из душе.⁶⁶

Вера носи у себи не сами свој почетак и своје биће, него и почетак, а са

њим и биће свих осталих богочовечанских врлина, које се органски једна из

друге извијају и једна око друге кружно свијају као прстенови у стаблу

дрвета. Ако вера има језик, онда је то — молитва.

2) М о л и т в а

Подвигом вере човек побеђује егоизам, прекорачује границе свога ја и

улази у нову, трансубјективну и трансцедентну реалност. У тој новој

реалности владају нови закони; старо престаје, све ново настаје. Ронећи у

непознате дубине те нове реалности, подвижника вера води и руководи

молитва, и он молитвом гледа, молитвом осећа, молитвом мисли,

молитвом живи.

Пратећи ум човеков на стази вере, Свети Исак вели да је ум ограђен

молитвом и вођен молитвом; свака се добра мисао молитвом претвара у

богомисао.⁶⁷ Али, и молитва је тежак подвиг; она ставља у покрет сву

личност човекову, и човек распиње себе у молитви,⁶⁸ распиње страсти и

грешне мисли, које су срасле са душом његовом. „Молитва је умртвљавање

похотљивих мисли телесног живота".⁶⁹

Стрпљивом истрајношћу у молитви човек обавља врло тежак подвиг,

подвиг самоодрицања,⁷⁰ који је неопходан у делу спасења, Молитва је „извор

спасења“; њоме се стичу све остале врлине, сва добра,⁷¹ зато на човека

молитве нападају чудовишна искушења, од којих се он брани и одбрањује

молитвом.

Најсигурнији чувар ума јесте молитва.⁷² Молитва разгони
облаке

страсти и просветљује ум.⁷³ Она низводи мудрост у разум.⁷⁴

Знак

64 Лог. 68, стр. 269; ср. Лог. 81, стр. 310.

65 Лог. 38, стр. 166; ср. Лог. 44, стр. 184; Лог. 56, стр. 230.

66 Лог. 12, стр. 49.

67 Лог. 35, стр. 155.

68 тамо, стр. 151

69 Лог. 69, стр. 272.

70 тамо.

71 Лог. 21, стр. 83.

72 Лог. 49, стр. 205.

73 Лог. 14, стр. 53.

74 Лог. 35, стр. 155.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

савршенства је непрекидно борављење у молитви.⁷⁵ Духовна
молитва

прелази у екстазу, у којој се откривају тајне Тројичног
Божанства, и ум се

налази у сфери свештеног незнања, које је више од знања — ἡ
ἀγνοια

ἡ'υπέρτερα της γνώσεως.⁷⁶

Започето вером, оздрављење органа сазнања наставља се
молитвом.

Границе човечје личности се све више и више проширује;
егоцентризам

постепено уступа место теоцентризму.

3) Љубав

„Из молитве се рађа љубав“,⁷⁷ као што се из вере рађа
молитва. Врлине

су једносушне међу собом, зато се и рађају једна од друге.
Љубав према

Богу је знак да је нова реалност, у коју човека уводе вера и
молитва, далеко

боља од реалности која им је претходила, Љубав према Богу и људима дело

је молитве и вере. Уствари, право човекољубље је немогућно без вере и

молитве,

Са подвигом вере човек мења свет: из ограниченог улази у безгранични, у коме се живи не по закону чулности већ по закону молитве и

љубави. Свети Исак нарочито истиче своје убеђење, које је стекао благодатно-

подвижничким опитом, да љубав Божја долази од молитве.

„Љубав је плод

молитве".⁷⁸ Љубав се може измолити у Бога, али се не може никако стећи

без молитвеног подвига. Уколико човек вером и молитвом стиче познање

Бога, утолико је „љубав — чедо познања".⁷⁹

Вером се човек одриче закона егоизма, одриче се огреховљене душе своје;

волећи душу, он мрзи грех у души; молитвом се труди да закон егоизма

замени законом теизма, да страсти замени врлинама, да живот по човеку

замени животом по Богу, и тако исцели и оздрави душу од греха. Стога Света

Исак учи: „Љубав Божја се налази у самоодрицању душе".⁸⁰

Прљавштина и болест душе су неприродни додаци души; нису саставни делови њенога бића, „јер су чистота и здравље душе - царство

⁷⁵ Лог. 85, стр. 346.

⁷⁶ Лог. 32, стр. 140.

⁷⁷ Лог. 35, стр. 156.

⁷⁸ Лог. 69, стр. 272.

⁷⁹ Лог. 38, стр. 164; ср. Лог. 84, стр. 326.

⁸⁰ Лог. 69, стр. 272,

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

душе".81 Душа, болесна од страсти, најподесније је земљиште за гајење мржње,

„а љубав се може стећи само пошто душа оздрави".82

Љубав је од Бога, „јер је Бог љубав“ (1 Јн. 4, 8); „ко стекне љубав, облачи

се њоме у Бога".83 Бог нема граница, стога је и љубав безгранична и не зна за

меру.84 Ко љуби Богом и у Богу, подједнако љуби све без разлике, и за таквог

човека Свети Исак вели да је достигао савршенство.85 Као пример савршене

љубави Свети Исак наводи жељу Светог Агатона: „Желео бих да нађем

љубавца, па да узмем тело његово и дам му своје".86

У царству љубави нестају антиномичне супротности разума; подвижник

љубави предосећа рајску хармонију у себи и у свету Божјем око себе, јер је

подвигом вере изашао из свог саможивог, солипсистичког пакла и ушао у

рај божанских вредности и савршенства. Свети Исак вели: „Рај је љубав

Божја, у којој је сладост свих блаженстава".87 Пакао је — немати љубави Божје,

а „мучени у паклу, бивају мучени бичем љубави".88 Кад неко стекне савршену

љубав Божју тај стиче савршенство.89 Зато Свети Исак препоручује: „Треба

најпре стећи љубав, која је првобитно созерцање — ή θεωρία— Свете

Тројице".90

Ослобађајући се страсти, човек се постепено ослобађа саможивог

егоистичког хоминизма и хуманизма, саможиве себичне човечјости и

човечности, излази из сфере убитачног антропоцентризма и улази у сферу

Тројичног Божанства, где у душу човекову силази велики, божански мир, где

супротности и противречности из категорије времена и простора престају

бити смртоносне, и где се осећа победа над грехом и смрћу.

4) С м и р е н о у м љ е

Вера има свој начин мишљења, јер има свој начин живота.

Хришћанин не само живи вером (2 Кор. 5, 7), него и мисли вером. Вера

пружа нову категорију мишљења, кроз коју се испољава сва гносеолошка

81 Писмо 4, стр: 378.

82 тамо, стр, 367.

83 Лог. 81, стр. 308.

84 Лог. 58, стр. 236.

85 Лог. 43, стр. 180.

86 Лог. 81, стр. 308; ср. Писмо 4, стр. 374.

87 Лог. 72, стр. 282.

88 Лог. 84, стр. 326.

89 Лог. 85, стр. 348.

90 Писмо 4, стр. 387.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

делатност верујућег човека. Та нова категорија мишљења јесте смиреноумље — ή

σωφροσύνη. У безграничној реалности вере ум се смирава пред неисказаним

тајнама новог живота у Духу Светом. Гордост ума уступа место смирености;

гордоумље уступа место смиреноумљу. Сваку мисао своју подвижник вере

ограђује смиреношћу, и тиме осигурава себи познање вечне Истине.

Црпући снагу из молитве, смиреноумље расте растом коме нема краја.

Свети Исак учи да су молитва и смиреноумље увек у правој сразмери:

напредовањем молитве — напредује смиреноумље, и
обратно.⁹¹ Смиреност је

сила која сабира срце,⁹² и не да му да расипа себе у горде
мисли и

похотљиве жеље. Њу подржава и одржава Дух Свети, и она не
само

приближује човека Богу, него и Бога човеку.⁹³ Штавише,
смиреноумље је узрок

оваплоћењу Сина Божјег, том најприснијем сједињењу Бога са
човеком:

„Смиреноумље чини Бога човеком на земљи“.⁹⁴ Смиреноумље
је „украш

Божанства, јер Логос, оваплотивши се, обукао се у њега, и
говорио нам

помоћу њега у телу нашем“.⁹⁵

Смиреност је тајанствена божанска сила која се даје само
светитељима, само онима који су савршени у врлини; и то се
даје

благодаћу. Она „садржи у себи све“.⁹⁶ Благодаћу Светога Духа
„откривају

се тајне смиреноумнима“,⁹⁷ стога су они савршени у
мудрости.⁹⁸

„Смиреноумни човек је извор тајни новог века“.⁹⁹

Смиреноумље и здравоумље - σοφροσυνη - „спремају у души
залог

Свете Тројице“.¹⁰⁰ Здравомумље је последица смиреноумља;
смиреношћу

се ум исцељује, оздрављује. „Смиреноумљу следи кротост и
сабраност

себе, то јест здравоумље осећања“.¹⁰¹ „Смиреноумље
украшава душу

здравомумљем“.¹⁰²

Окренут према свету, смиреноумни човек сву личност своју
испољава кроз смиреност. У томе он подражава оваплоћеног
Бога. „Као

⁹¹ Логос 21, стр. 83.

⁹² тамо.

93 Лог. 21, стр. 84.

94 Лог. 56, стр. 229.

95 Лог. 20, стр. 76.

96 тамо, стр. 79.

97 тамо, стр. 80; стр. Лог. 23, стр. 97; 37, стр. 160.

98 Лог. 20, стр. 79.

99 Лог. 43, стр. 176.

100 Лог. 58, стр. 236.

101 Лог. 81, стр. 312.

102 Лог. 23, стр. 93.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

шта је душа непозната и невидљива за телесне очи, тако се и смиреноумни човек не познаје међу људима".¹⁰³

И он не само жели да не падне људима у очи, већ, ако је могућно,

да сасвим урони унутра у себи, и да постане „као неко који не постоји у

свету, који још није дошао у биће, и који је сасвим непознат чак и

својој души".¹⁰⁴ Смиреноумни човек понижава себе пред свим људима,¹⁰⁵

али га зато Бог слави, „јер где цвета смиреност, тамо је врело славе

Божје",¹⁰⁶ тамо се пупољак душе расцветава у неувенљив цвет.

5) Благодат и слобода

Личност Богочовека Христа претставља собом идеални образац

човечије личности и сазнања. Она собом нормира и детерминише сав

процес хришћанинова живота у свим правцима. У њој је најсавршеније

остварено тајанство јединства Бога и човека, а тиме и делање Бога у

човеку и човека у Богу.

Богочовечански синергизам је битна одлика хришћанинове

делатности у свету. Ту човек сарађује Богу и Бог сарађује човеку (ср. 1

Кор. 3, 9). Делујући у себи и око себе, хришћанин уноси у подвиге сву

своју личност, али то чини, и може успешно чинити, само уз непрекидну сарадњу божанске силе — благодати. Нема мисли коју

хришћанин може еванђелски мислити, нема осећања које може еванђелски осећати, нема дела које може еванђелски учинити без

благодатне помоћи Божје. Ту човек са своје стране даје вољу, а Бог —

благодат; из њиховог заједничког делања израђује се хришћанска личност.

На свим ступњевима самоусавршавања благодат је неопходна хришћанину. Човек не може усвојити ниједну еванђелску врлину, ако

му благодат Божја не помаже, не сарађује. У хришћанству је све

благодатно и све добровољно, јер је све богочовечанско.

Свети Исак нарочита подвлачи и истиче богочовечански синергизам воље човечије и благодати Божје у целокупном животу

хришћаниновом. Благодат отвара човеку очи на разликовање добра и

103 Лог. 81, стр. 311.

104 тамо.

105 Лог. 5, стр. 28.

106 тамо, стр. 29.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

зла, утврђује му мисли у Богу, открива му будућност, испуњује га

тајном светлошћу.107

Уколико Бог више даје благодати човеку вере, утолико му више

открива урвине и поноре зла у свету и људима. При томе га све јаче

подвргава искушењима, да би опробао богодану силу благодати, и да

би осетио и сазнао да само помоћу благодати може победити најстрашнија и савладати најсаблажњивија искушења. Чим благодат

угледа да се у човековој души појавило самопоуздање, и он почне

високо мислити о себи, она одмах одступа од њега, да би на њега

навалила искушења, те да би он познао своју немоћ и са смиреношћу

прибегао Богу.¹⁰⁸

Сарадњом благодати Божје и воље своје човек се помоћу вере развија у савршено биће.¹⁰⁹ То бива постепено, јер благодат улази у

душу мало по мало — κατά μικράν.¹¹⁰ Она се нарочито даје смиренима.

Што већа смиреност, већа и благодат. А у благодати и мудрост.

„Смиреномудри добијају мудрост од благодати”.¹¹¹

Благодатна мудрост постепено открива смиреномудрима тајну за

тајном, па и тајну страдања. Смиреномудри знају зашто човек страда,

јер им смисао страдања открива благодат. Што више благодати има

човек, смисао страдања и искушења му је све јаснији. Лиши ли себе

благодати леношћу и грехољубљем, човек лишава себе јединог средства

помоћу кога може осмислити и оправдати страдања и искушења.

б) Очишћење ума

Непрекидним прерађивањем себе помоћу благодатних подвига, човек постепено потискује грехе и страсти из целог свог бића и свих

органа сазнања, те их на тај начин исцељује и оздрављује од убитачних

болести. Оздрављење органа сазнања од греха и страсти у исто време је

и њихово очишћење. При томе се на главни орган сазнања — ум —

обраћа нарочита пажња, јер је његова улога од судбоносног значаја у

царству човечије личности.

Ни у чему није тако потребна молитвена усредсређеност и будноћа као у раду око очишћења ума. При томе раду подвижник

107 Лог. 19, стр. 72.

108 тамо.

109 тамо, стр. 73; ср. Лог. 46, стр. 192—193.

110 Лог. 57, стр. 233.

111 Лог. 46, стр. 193.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

вере мора мобилисати све своје моћи, да помоћу еванђелских, благодатних врлина преради и преобрази свој ум. У овоме нам Свети

Исак пружа своје богато искуство.

По њему, нечистота и грубост ума долазе од угађања стомаку.¹¹²

Отуда је пост прво средство за очишћење ума. По природи својој ум је

суптилан и нежан;¹¹³ грубост је неприродни нанос греха; молитвом се ум

префињује — λεπτύνεται — и постаје бистар, провидан - διαυγής

114 — Радећи над собом, човек скида са ума тврду кору греха, префињује га и чини видовитим.¹¹⁵

Прерађујући себе помоћу благодатних подвига, човек стиче чистоту

ума — τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ —, а чистим умом улази у виђење тајни

Божјих.116 „Очишћење тела се постиже недодиривањем телесне

нечистоте. Очишћење душе је ослобођење од потајних страсти које се

појављују у разуму. А очишћење ума бива откривањем тајни — εν

μυστηρίων άποκ.117

Само разум, очишћен благодаћу, може дати чисто, духовно знање.

„Док се разум не ослободи многих мисли и не постане сав чист, не

може бити осетљив за духовно знање".118 Људи овога света „не могу да

очисте разум, јер су много зла познали. А мало је оних који могу да се

врате у првобитну чистоту разума"119

Истрајност у молитви чисти ум, просветљује га и испуњује светлошћу истине.120 Врлине, предвођене милосрђем, дају уму мир и

сјај.121 Очишћење ума није неки посао дијалектичке, дискурсивне,

теоријске врсте, већ благодатно-опитан и свестрано етичан. Ум се чисти

постом, бдењем, ћутањем, молитвом и осталим подвизима.122

„Шта је чистота ума? — Чистота ума је — просветљење Божанским

после вежбања у врлинама — μ ε τ α π ρ α ξ ι ν τ ω ν α ρ ε τ ώ ν“.123
Значи:

чистота ума је плод вежбања у врлинама. Практиковање врлина

112 Лог. 26, стр. 111.

113 Лог. 8, стр. 36.

114 Лог. 35, стр. 154.

115 Лог. 9, стр, 41.

116 тамо.

117 Лог. 19, стр. 63.

118 тамо, стр. 70.

119 Лог. 44, стр. 183.

120 Лог. 23, стр. 97 и 98.

121 Лог. 23, стр. 91.

122 Лог. 83, стр. 320; ср. Лог. 86, стр. 353.

123 Лог. 83, стр. 319.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

умножава благодат у човеку; облагодаћење ума чисти ум од нечистих

помисли.124 Због подвига ум светитеља постаје чист, провидан и

видовит.125 „Чистота душе је првобитни дар нашој природи. Док се не

очисте страсти, душа се не лечи од болести греха, нити стиче славу коју

је изгубила преступом. Ако се пак неко удостојио очишћења, тј.

здравља душе, онда његов ум стварно прима у себе радост духовним

осећањем јер постаје син Божји и брат Христов".126

Ако победи страсти, човек стиче чистоту душе.127 Помрачење ума

бива од немилостивости и лењости.128 Врлине су крила ума помоћу

којих се он диже у небеса.129 Христос је послао апостолима Духа Светога,

који је очистио и усавршио њихов ум, стварно умртвио у њима старог

човека страсти, а оживео новог, духовног човека.130

Расејан кроз грешне и нечисте мисли, ум се сабира молитвом, ћутањем и осталим подвизима.131 Када се ум покајањем ослободи окова

страсти, он у почетку личи на бескрилну птицу која се труди да се

молитвом дигне изнад земаљских ствари, али не може, јер пузи по

земљи. То постиже после дугог вежбања у врлинама, јер помоћу

врлина он сабира себе и окриљује."132

Љубав Божја је сила која сабира ум.133 Читање тропара и катизама,

сећање на смрт и нада на будући живот сабирају ум и не дају му да буде

расејан.134 Назначење ума је да буде цар над страстима,135 да влада над

осећањима,136 да буде крманош осећања.137

Сврха свих закона и заповести Божјих јесте чистота срца.138
Господ

се оваплотио да очисти и срце и душу од зла, и да их врати у

124 Лог. 11, стр. 46.

125 Лог. 81, стр. 310

126 Лог. 86, стр. 354

127 Писмо 4, стр. 377

128 Лог. 30, стр. 129

129 Лог, 56, стр. 228

130 Писмо 4, стр. 390

131 Лог. 14, стр. 53; ср, Лог. 23, стр. 99.

132 Лог. 56, стр. 228; ср. Лог. 23, стр, 102

133 Лог. 24, стр. 104.

134 Лог. 68, стр. 269.

135 Лог. 32, стр. 137.

136 Лог. 8, стр. 37.

137 Лог. 31, стр. 134.

138 Лог. 32, стр. 134.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

првобитно стање.139 Но између чистоте срца и чистоте ума постоји

извесна разлика. Свети Исак. пише: „Чиме се чистота ума разликује од

чистоте срца? — Једно је чистота ума а друго чистота срца. Јер је ум

једно од душиних чула, а срце обухвата унутрашња чула и влада над

њима. Оно је корен. А ако је корен свет, онда су и гране свете,
то јест

ако се очисти срце, јасно је да се очишћују и сва чула".140

Срце стиче чистоту помоћу многих туга, невоља, суза и
умртвљења

свега што је светско.141 Плач чисти срце од нечистоте.142 На
питање:

какав је знак, по коме се може познати, да је неко достигао
чистоту

срца? Свети Исак одговара: када све људе види као добре, и
нико му

не изгледа нечист и оскрнављен.143

Чистота срца и

чистота ума

стичу се подвижништвом.

„Подвижништво је мајка светости!".144 „Телесна врлина у
тишини

очишћује тело од вештаственог у њему".145 Али „телесни
напори без

чистоте ума исто су што и бесплодна материца, и сасушене
дојке. Они

не могу да приближе познању Бога. Они замарају тело, али се
не

брину да искорене страсти у уму, стога неће ништа ни
пожњети".146

Знак је чистоте: радовати се с радоснима и плакати с
плачнима,

боловати с болнима и туговати с грешнима, радовати се с
покајницима

и саучествовати у страдањима страдалника, никога не
изобличавати и у

чистоти ума свог гледати у свима људе свете и добре.147

Ум се не може очистити, нити прославити са Христом, ако тело
не

пострада за Христа; слава тела је здравоумна покорност Богу, а
слава

ума је истинско виђење Бога.148 Красоту здравоумља човек стиче постом,

молитвом, сузама.149 Чистота срца и ума, оздрављење ума и осталих

органа
сазнања

—

плод

је

дугог

вежбања

у

благодатним

богочовечанским подвизима. У чистом уму подвижника вере кључа

врело светлости која сладошћу залива тајну живота и света.150

139 Писмо 4, стр. 367.

140 Лог. 83, стр. 319—320

141 тамо, стр. 320.

142 Лог. 85, стр. 342.

143 Лог. 85, стр. 341

144 Лог. 16, стр. 56

145 Лог. 17, стр. 59

146 Лог. 56, стр. 222

147 Лог. 58, стр. 239.

148 Лог. 16, стр. 57

149 тамо.

150 Лог. 34, стр. 150.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

III ТАЈНА САЗНАЊА

Оздрављење, очишћење човекових органа сазнања врши се богочовечанском методом: сарадњом благодати Божје и воље човечије. На

дугом путу себеочишћења и себеоздрављења и само сазнање постаје све

чистије и све здравије. На свим ступњевима свога развића
сознање зависи од

онтолошке структуре и етичког стања органа сазнања.
Очишћени и

оздрављени човековим практиковањем еванђелских врлина,
органи сазнања

поседују светост и чистоту. А чисто срце и чист ум производе
чисто

сознање. Окренути према Богу, очишћени и оздрављени органи
сознања

дају чисто и здраво богопознање; а окренути према твари, дају
чисто и

здрави знање о твари.

По учењу Светог Исака Сирина постоје две врсте знања: знање
које

претходи вери и знање које се рађа од вере. Знање које
претходи вери јесте

знање физичко, природно (γνώσις φυσική), а које се рађа од
вере јесте знање

духовно (γνώσις πνευματική). Природно се знање састоји у
разликовању

добра и зла, а духовно знање јесте осећање тајни (αἰοῦησις τῶν
μυστηρίων),

осећање онога што је сакривено (τῶν κρυπτῶν), гледање
невидљивог (τῶν

αοράτων).¹⁵¹

Прва је вера - вера по чувењу; њу допуњује, учвршћује,
доказује друга

вера, вера по созерцању (πίστις τῆς θεωρίας) вера по
виђењу.¹⁵²

Ослобођење од физичког, природног знања услов је за
стицање духовног

знања.¹⁵³ То бива вером, јер у подвигу вере човека осењује
нека „непозната

сила",¹⁵⁴ која оспособљује човека за духовно сазнање.
Заплете ли се човек у

мрежу природног сазнања, теже му је извући се из ње него из
железних

окова; његов је живот — живот на оштрици мача.155

Када човек крене путем вере, мора напустити старе методе
сазнања и

не враћати се на њих, јер вера има своје властите. Тада
физичко, природно

знање престаје, а духовно настаје, јер је природно знање -
„противно вери. У

свим својим дејствима вера је нарушење закона сазнања,
сазнања не

духовног¹⁵⁶ већ физичког.

Главна одлика овог природног сазнања састоји се у томе што
се оснива

на истраживању и на својим методима испитивања. А то је знак
сумње у

151 Лог. 18, стр. 64 и 65.

152 тамо.

153 Лог. 19, стр. 69.

154 тамо.

155 тамо, стр. 71.

156 Лог. 62, стр. 250.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

истину. Вера пак захтева чист и прост начин мишљења, који је
далек од

сваког лукавства и метода истраживања. Они се противе један
другоме. Дом

вере је младалачка мисао и просто срце. Јер је речено:

Прославите Бога у

простоти срца свог (Кол. 3, 22), и: Ако се не повратите и не
будете као деца,

нећете ући у царство небеско (Мт. 18, 3). А природно сазнање
се противи и

простоти срца и простоти мисли. Ово знање дела и креће се
само у

границама природе. А вера се креће изнад природе - υπέρ την φύσιν .

Уколико се човек одаје методима природног сазнања, утолико га обузима

страх, и не може га се ослободити. Ако пак иде за вером, убрзо постаје

слободан и самосталан, и као син Божји слободно употребљава све.

Заволи ли човек ову веру, он као Бог употребљава сваку природну твар

— ὡς ὁ Θεὸς χρήται ταῖς φύσεσι πάσαις τῆς κτίσεως - јер је вери дата власт

да као Бог ствара нову твар, јер је речено: зажеље и - све се јави пред

тобом (Јова 13, 23).

А често вера може производити све из ничега - ἐξ οὐκ ὄντων .
Знање

пак не може ништа да чини без вештаства — χωρὶς ὕλης. Оно нема

власти над природом, а вера има. Многи су вером улазили у пламен,

зауздавали пламену силу огња и неповређени пролазили посред огња,

и ходили по мору као по суву. Све је пак ово натприродно - υπέρ την

φύσιν, и супротно је методима природног знања, и показује да је оно

узалудно у свима својим методима и законима.

Вера корача изнад природе. А ови методи природног сазнања владали су светом преко пет хиљада година, и човек није могао нимало

да дигне главу са земље и да позна силу Творца, док није засијала вера

наша и ослободила нас таме земаљског делања и расејаности ума. Ко

има веру, не лишава се ничег. И када ништа нема, он ипак влада над

свим, као што је писано: *Све што узвишете у молитви верујући,*

добаћете (Мт. 21, 22), и још: *Господ је близу; не брините се ни за што*

(Флб. 4, 6).157

За веру не постоје природни закони. Свети Исак то изрично наглашава: *све је могуће ономе који верује* (Мк. 9, 23), јер Богу ништа

није немогуће.158 Знање забрањује својим ученицима да се приближују

ономе што је страно природи - τοῖς ξένοις τῆς φύσεως - што је над

природом.159

Знање о коме Свети Исак говори јавља се у философији под именом гносеолошког сензуализма, критицизма и монизма. Сви троје

157 тамо, стр. 250, 251 и 252.

158 тамо, стр. 253.

159 тамо.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

признају моћ, реалност, важност, критеријум и обим сазнања само у

границама видљиве природе, уколико се оне поклапају са границама

чула човекових органа сазнања. Прекорачити границе природе и

закрочити у област натприродног, сматра се за неприродно, нелогично или немогуће, па чак и забрањено присталицама поменутих гносеолошких праваца. Човек је, посредно и непосредно,

сведен на чула, и не сме никуд ван њих.

Али и ово природно знање, по учењу Светог Исака Сирина, није за одбацивање и прекор. Само је вера виша од њега. Оно је за прекор

уколико уколико употребљује разне методе у којима иде против вере.

Када се ово знање сједини са вером, када се обуче у њене пламене мисли

и стекне крила бестрашћа - πτέρυγας ἀπαθείας - тада се, пошто употреби

друге методе, диже од земаљског у област свога Творца, над-природу.

Ово се знање усавршава вером, и стиче моћ да се подиже горе, да

осећа оно што је изнад сваког осећања — αἰσῦέσΟαι εκείνου τοῦ υψηλότερου πάσης αἰσθήσεως - и да гледа ону светлост што је несхватљива за ум и знање створених бића. Знање је тло, са кога се

човек диже на висину вере, коју кад достигне — знање му није потребно. Јер је речено: *Делимично знамо, а кад дође савршена, онда ће*

престати оно што је делимично (1 Кор. 13, 9 - 10). Вера нам, дакле, и сада

као пред очи ставља истину савршенства, и вером сазнајемо оно што је

несхватљиво - εκείνα ακατάληπτα - а не истраживањем и силом сазнања.160

Дела правде: пост, милостиња, бдење, чистота тела, љубав према

ближњему, смиреноумље срца, опраштање грехова, размишљање о

небеском благу, испитивање тајни Светога Писма, размишљање ума о

најсавршенијим делима, и остале врлине јесу ступњеви, помоћу којих

се душа диже на највишу висину вере.161

Постоје три духовна средства помоћу којих се знање пење и силази,

и у којима се креће и мења. То су: тело, душа и дух. Иако је знање по

својој природи једно, ипак се оно, од односа према ово тројима, префињује — λεπτύνεται — и мења начине и делатност својих мисли.

Знање је дар Божји природи разумних бића, који им је дат у почетку,

при стварању, и оно је по својој природи просто и недељиво - ἀπλή οὐ

μερίζεται - као сунчани зрак, али према делатности својој (дела кроз

тело, душу и дух) оно се мења и дели).162

160 тамо, стр. 254.

161 тамо, стр. 254—255.

162 тамо, стр. 255.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

На првом ступњу знање следи телесну похоту, брине се о богатству,

сујети, о кинђурењу, телесном одмору, логичкој мудрости - σοφίας; της

λογικής - која проналази уметност и науке и остало чиме се крунише

тело у овом видљивом свету. А свим тим ово знање постоје противно

вери. И назива се голо знање — γνώσις ψιλή — јер искључује сваку

бригу о Божанском, и због своје телесности уноси у разум неразумну

немоћ, и ова се његова брига своди на овај свет. Оно је надувено и

гордо, јер свако добро дело приписује себи, а не Богу. А што је апостол

рекао: *знање надима* (1 Кор. 8, 1), рекао је за ово знање које није прожето

вером и надом у Бога, а није то рекао за право знање.

Истинско, духовно знање у смирености усавршава душу оних који су га

стекли, као што је усавршило Мојсија, Давида, Исаију, Петра, Павла и остале

светитеље, који су се, по мери људске природе, удостојили свог савршеног знања

— αὐτηστῆς γνῶσεως τῆς τελείας. И код таквих се светитеља знање свагда

погружава у необична сазерцања, у божанска откривења, у узвишено

посматрање духовних ствари, у неисказане тајне; и они гледају на душу

своју као на прах и пепео. А телесно знање и јесте оно које хришћани куде и

сматрају противним не само вери него и свакој делатности врлине.163

Није тешко увидети да се на овом првом ступњу сазнања, о коме Свети

Исак говори, налази готово сва европска философија, почевши од наивног

реализма па до еклектичког панлогизма, и сва наука, почевши од

демокритовског атомизма па до ајнштајновског релативизма.

Са првог ступња сазнања човек прелази на други, када почне и телом и

душом да упражњава врлине: пост, молитву, милостињу, читање Светога

Писма, врлински живот, борбу са страстима, и остало. И сва добра дела,

ева дивна расположења душе, на овом другом ступњу сазнања, чини и

ствара Дух Свети делатношћу овог сазнања. И оно показује срцу стазе које

воде вери. Али и ово је сазнање телесно и сложено — σωματική καί

σύνθετος.164

Трећи ступањ сазнања јесте ступањ савршенства τῆς τελείας.

Када се сазнање уздигне над земаљским и над бригом за чињење земаљског,

и почне испитивати своје унутрашње и невидљиве мисли, и презирати оно

од чега настаје лукавство страсти, и узвиси себе, и следи вери у кризи о

будућем животу и истраживању сакривених тајни, - тада сама вера

апсорбује ово сазнање и поново га рађа, те оно постане дух потпуно - ὡς

γενέσθαι αὐτὴν ὅλην ἐξ ὅλου πνεῦμα. Тада оно може на крилима узлетати у области бестелесних бића, додиривати дубине неопипљивог мора,

163 Лог. 63, стр. 256, 257, 258.

164 Лог. 64, стр. 258.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

размишљајући о божанској и чудесној управи у природи духовних и

телесних бића, и испитује духовне тајне које се схватају умом простим и

суптилним — ἐν διανοίᾳ ἀπλή και λεπτή. Тада се унутрашња осећања

пробуђују за духовну делатност, по поретку који бива у оном животу

бесмртности и нетрулежности. Јер је још овде, као у тајни, сазнање

примило духовно васкрсење, као истинито сведочанство о обновљењу

свега.165

Таква су, по Светом Исаку Сирину, три начина сазнања, с којима је

везано целокупно човеково живљење у телу, у души, у духу. Од тренутка

када човек почне да разликује зло од добра, па ове док не изађе из овога

света, сазнање његове душе бива помоћу ова три начина.166

Први ступањ сазнања расхлађује душу за дела на путу Божјем. Други -

загрева душу за идење ка ономе што је на ступњу вере. А трећи је одмарање

од делања. Ту се ум наслађује тајнама будућег живота. Али, пошто се

природа не може потпуно узвисити над стањем обамрлости - της νεκρώσεως -

и над тромошћу тела и усавршити се у духовном сазнању, то и ово сазнање

није у стању да послужи потпуном савршенству, и да буде у свету обамрлости

а да потпуно остави природу тела. Али, док човек живи у телу, прелази из

једног сазнања у друго.

При томе помаже му благодат а сметају демони, јер у овом несавршеном свету нема савршене слободе. Свака се делатност сазнања

састоји у подвигу и непрекидном вежбању; а делатност вере се не обавља

делима, него се испуњује духовним мислима у чисто духовном делању, и оно је

изнад осећања — ὑπεράνω Οέν έστι των αισθήσεων.

Јер је вера суптилнија од знања — λεπτότερα της γνώσεως — као што је

знање суптилније од чулних ствари. Сви светитељи, који су се удостојили да

пронађу овакав живот, силом вере бораве у наслађивању натприродним

животом. Ова се вера рађа у души од светлости благодати, која сведочанством ума подржава срце да се не колеба у нади, у нади која је

далеко од сваког самопоуздања. И ова вера има духовне очи које виде

тајне, сакривене у души, виде сакривено божанско богатство, које је

сакривено од очију синова тела, а које се открива Духом Светим кога

добијају Христови следбеници (Јн. 14, 15. 17). Дух Свети је та сила која борави

у Христовом човеку, и која му и душу и тело штити и брани од зла. Ову

силу невидљиво осећа очима вере ум светли и духовни. Њу светитељи

сазнају искуством τη πείρα. 167

165 Лог. 65, стр. 259—260.

166 тамо, стр. 260.

167 тамо, стр. 260, 261, 262.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

Да би што боље разсветлио тајну сазнања, Свети Исак даје нове

карактеристике знања и вере. Знање које се бави видљивим и чулним,

назива се природно — φυσική —; знање пак које се бави духовним и бестелесним,

назива се духовно — πνευματική —, јер осећај прима духом, не чулима; а

знање које бива божанском силом, назива се натприродно и оно се не може

знати — άγνωστος — и више је од знања ανωτέρα της γνώσεως.

И ово

созерцање душа добија не од вештаства које је ван ње, као што је то случај у

два прва вида знања, него се неочекивано јавља као дар на невештаствен

начин, унутра у њој самој, јер по речи Христовој: *Царство је небеско унутра у*

вама (Лк. 17, 21), и немогуће је очекивати да дође у извесном видљивом

облику.

Прво знање је последица непрекидног проучавања и марљивог испитивања; друго - доброг живљења и разумне вере, а треће се добија

једино вером, јер се њоме уклања знање - καταργείται ή γνώσις - дела престају

и употреба чула постаје излишна. 168

За тајне Духа, које су изнад сазнања — υπέρ τήν γνώσιν — и које не

осећају ни телесна чула ни разумна сила ума — ούθέ τό λογικών τοῦ νοός,

Бог нам је дао веру, којом дознајемо само да те тајне постоје.

Доласком Утешитеља Спаситељ назива дарове откривења тајни Духа

(Јов. 14, 15), зато је савршенство духовног сазнања у примању Духа, кога су

апостоли примили. Вера је капија тајни. Као што телесне очи виде

материјалне предмете, тако вера гледа духовним очима оно што је сакривено.

Када човек прође кроз капију вере, Бог га уводи у духовне тајне и отвара му

у разуму море вере — τήν θάλασσαν της πίστεως ανοίγει έν τη διάνοια.169

У духовном сазнању учествују све врлине. Оно је плод практиковања

врлина.170 Вера изазива страх Божји, страх побуђује на покајање и

практиковање врлина. А од практиковања врлина рађа се духовно

сазнање.171 Ово сазнање, стечено дугим опитом и практиковањем врлина,

пријатно је и даје човеку велику моћ.172

Први и најглавнији предуслов духовног сазнања јесте здрава душа, здрав

орган сазнања. Знање је пород здраве душе - ή γνώσις γέννημα έστι της

ϋγείας της ψυχής – а до оздрављења душе долази се другим практиковањем

врлина.173 Здрави су душом они који су савршени, и њима се даје знање.174

168 Лог. 66, стр. 262, 263.

169 Лог. 72, стр. 281.

170 Лог. 44, стр. 183.

171 Лог, 18, стр. 65.

172 Лог. 48, стр. 198.

173 Лог. 38, стр. 164.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

Врло је тешко, и у многоме немогуће, изразити речима тајну и природу

сазнања. У свету људских појмова не постоји дефиниција која то потпуно

исцрпљује. Зато Свети Исак даје многобројне и разноврсне дефиниције

сазнања. Њега непрестано мучи проблем сазнања . Као огњени знак питања

овај проблем стално пламти пред очима светог подвижника. И он црпе

одговоре из свог богатог благодатног искуства, стеченог путем тешких и

дуготрајних подвига. Али, најдубљи и, по моме схватању, најисцрпнији

одговор, који је могао по овом питању дати човек, јесте одговор што га даје

Свети Исак у дијалошком облику.

Питање: Шта је сазнање - η γνώσις?

Одговор: Осећање бесмртног живота - αἰσθησις τῆς ζωῆς τῆς αθανάτου.

Питање: А шта је живот вечни?

Одговор: Осећање у Богу - αἰσθησις ἐν Θεῷ. Јер је љубав од мудрости, а

знање по Богу је цар свих жеља, и срцу, које прима то знање, излишна је

свака сласт на земљи. Јер нема ништа слично сласти познања Бога.175

Према томе, сазнање је победа над смртношћу, везивање овога живота са

бесмртним, сједињавање човека са Богом. У самом акту сазнања има нечег

бесмртног, јер се њиме савлађује ограниченост субјекта и прелази у област

транс-субјективног. А када је тај транс-субјективни објект — Бог, онда тајна

сознања постаје тајна над тајнама и загонетка над загонеткама. Сознање као да

је неко тајанствено ткиво које човек тка између себе и Бога на разбоју

своје душе.

За људско сазнање проблем истине је нешто најнепосредније и најважније. Има ту нечег што неодољиво повлачи сазнање у тајанствене

бескрајности. И никада да се задовољи нагонска глад људског сазнања за

истином. Све док сама вечна и апсолутна Истина не постане суштином

људског сазнања. И оно у своме самоосећању - стекне осећање Бога, и у своме

само-сазнању - сазнање Бога. А то човеку даје само - Богочовек Христос. То

једино оваплоћење и оличење вечне Истине у свету човечанских стварности.

Усвајање Богочовека за душу своје душе и живот свога живота, испуњује

човека занавек вечном Истином.

174 Лог. 44, стр. 185

175 Лог. 38, стр. 164

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

Шта је истина? — На ово питање Свети Исак одговара: Истина је осећање

по Богу— Αλήθειάεστιν άχαθησις ката Θεον.¹⁷⁶ Другим речима: осећање

Бога и јесте Истина. Постоји ли у човеку то осећање, он има Истину и зна

Истину. Нема ли тог осећања, за њега не постоји ни Истина. Такав човек

може увек тражити Истину, али је неће наћи све док не стекне осећање

Бога, у коме је и осећање и сазнање Истине.

До осећања и сазнања Истине долази човек који практиковањем

богочовечанских врлина преради и преобрази своје органе познања. За њега

су вера и знање, са свима својим садржинама, једна недељива органска

целина. Они се међусобно допуњују, подржавају и једно друго одржавају.

Светлост ума рађа веру, вели Свети Исак; вера пак рађа утеху наде; а нада

крепи срце. Вера је откривење разума η αποκαλμψις σμνεσεως.

Када се помрачи разум, вера се скрива и преовлађује страх, и нестаје нада.

Вера, која светлошћу залива разум, ослобађа човека гордости и сумње, и

зове се познање и обелодањење истине - επιγνωσις και ψανερωσις της

αληθειας.177

Светим животом стиче се свето знање; чистоту тог светог знања

помрачава гордост.178 Светлост истине се умножава или смањује од начина

живота.179 Ужасна искушења нападају на оне који желе да живе духовним

животом, С тога подвижник вере мора проћи кроз много туге и невоље, да би

дошао до познања истине.180

Од неуредног живота настаје пометња разума и хаос у мислима; то ствара

помрачења у души.181 Када се помоћу врлина уклоне из душе страсти; када се

са очију ума скине завеса страсти, тада ум може видети славу онога

света.182 Кроз врлине душа расте, ум се утврђује у истини и постаје

непоколебљив, готов да сретне и одбије све страсти.183 Ослобођење од страсти

бива распињањем ума и распињањем тела. А то оспособљује човека за

виђење Бога. Ум се распиње, када се из њега изгоне нечисте мисли; а тело,

176 Лог. 69, стр. 272

177 Лог. 58, стр. 240

178 Лог. 61, стр. 249.

179 Лог. 84, стр. 323.

180 Лог. 57, стр. 233.

181 Лог. 78, стр. 299.

182 Лог. 19. стр. 62; ср. Писмо 4, стр. 382.

183 Лог. 83, стр. 318; ср. Лог. 85, стр. 335.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

када се из њега искорењују страсти.184 У сластољубивом телу не обитава

познање Бога.185

Помоћу врлина се долази до истинског знања, које је откривење тајни —

ή άποκάλυψις των μυστηρίων186 - и спасоносно знање.187 Главна одлика тог

знања јесте смиреност.188 Када ум борави у области сазнања истине, онда

престају питања,189 и на њега силази велико спокојство и мир; а мир разума

се назива савршеним здрављем.190 Када сила Светога Духа осени душу онда се

она учи од Светога Духа.191

У философији Светога Исака Сирина гносеолошки проблем сазнања

раствара се у онтолошко-етички, и на крају свих крајева своди на проблем

човечије личности. Онтолошки; етички и гносеолошки биће и карактер

сознања зависе од устројства личности, нарочито од устројства и стања њених

органа сазнања. У личности подвижника вере сазнање својом природом

прелази у созерцање (виђење).

С о з е р ц а њ е

У философији Светих Отаца реч созерцање — ή θεωρία — има онтолошко-етички и гносеолошки смисао. Она значи: молитвено-благодатно

усредсређивање душе на надумним тајнама, којима изобилује не само

Тројично Божанство него и сама човекова личност, као и суштина

богодане твари. У созерцању личност подвижника вере живи изнад чула,

изнад категорије времена и простора, осећа живу, присну везу са горњим

светом и храни се откривењима, у којима се налази оно „што око не виде, и

ухо не чу, и у срце човеку не дође" (1 Кор. 2, 9).

У српском језику нема речи која би адекватно, или бар. приближно

адекватно, одговарала грчкој речи: ή θεωρία. Описано би се могло

превести као: духовно гледање, проматрање, удубљивање. Али је најзгодније

задржати се на црквенословенској и руској речи: созерцаније, созерцање, јер

најпотпуније изражава смисао грчке речи: ή θεωρία.

184 Лог. 30, стр. 130.

185 Лог. 56, стр. 223.

186 Лог. 37, стр. 161

187 Лог. 5, стр. 19

188 Лог. 5, стр. 31.

189 Писмо 4, стр, 383

190 Лог. 58, стр. 234

191 Лог. 56, стр. 227

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

Своје огромно благодатно искуство, стечено у стању созерцања, Свети

Исак се труди да изрази речима, уколико људске речи могу обухватити и

изразити надумне истине верског искуства, и да тиме донекле објасни шта

значи созерцање. По њему, созерцање је осећање божанских тајни,

сакривених у стварима и њиховим узроцима.¹⁹² Созерцање се састоји у финој

делатности ума — ἐν τῇ λεπτή ἐργασίῳ τοῦ νοῦ —, и у божанском

размишљању, као и у борављењу у молитви.¹⁹³ Оно просветљује разумни део

душе.¹⁹⁴

Понекад се од молитве јави созерцање, и оно прекида молитву уста, те

онај који се моли постаје созерцањем тело без духа и прелази у усхићење.

Тако се стање назива молитвеним созерцањем. И у овом молитвеном

созерцању постоји мера и разликовање дарова, јер ум још није закорачио

онамо где већ нема молитве, у такво стање које је више молитве - ὑψηλότερον

αυτῆς.¹⁹⁵

Помоћу доброг, благодатног живљења подвижник вере долази до

созерцања. Почетак се састоји у овоме: човек се убеђује у Божије

промишљање о људима, просветљује се љубављу према Творцу и диви се

устројству разумних бића и великом Божјем старању о њима.
Од тога настаје

у њему наслађивање Богом, пламћење љубави према Богу,
љубави која

спаљује душевне и телесне страсти. Затим се као вином опија
божанском

љубављу; мисао је његова у усхићењу; срце му је плен Божји;
понекад се не

сећа да ли носи тело на себи и да ли је у овом свету. — Такав
је почетак

духовног созерцања у човеку, и у исто време почетак свих
откривења уму.

Помоћу созерцања ум расте и диже се откривењима која
превазилазе

људску природу. Једном речју: човеку се саопштавају сва
божанска

созерцавања и духовна откривења, која светитељи при мају у
овом свету, и сви

дарови и откривења које само природа може познати у овом
животу.¹⁹⁶

Врлина разума смирава душу, очишћује је од грубих мисли, да
се не би

страсно бавила њима, него да би се кретала у свом созерцању.
Ово је

созерцање приближује првобитној природи ума, и назива се
невештаственим

созерцањем — θεωρία αυλος —. Ово созерцање је духовна
врлина, јер диже

разум над земаљским, приближује га првобитном созерцању
Духа — τη πρωτη

θεωρια του Πνευματος — и усретсређује разум на Богу и на
созерцању

192 Лог. 30, стр. 131.

193 тамо, стр. 129.

194 тамо, стр. 130.

195 Лог. 31, стр. 134.

196 Лог. 40, стр. 169 и 170.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software
<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

неисказане славе, и одваја разум од овога света и од осећаја света.197 Духовно

живљење је делатност без учешћа чула. Описали су га Свети Оци. Чим га

умови светитеља усвоје, вештаствено созерцање и грубост тела престају, и

созерцање постаје духовним.198

Разне су врсте молитве, вели Свети Исак, али све имају један циљ: чисту

молитву. Иза чисте молитве настаје усхићење — εκπληξις —, а не молитва, јер

престаје све што је молитвено и настаје неко созерцање и ум се не моли

молитвом. Једно је молитва, а друго — созерцање у молитви, иако се

међусобно условљавају. Молитва је сејање, а созерцање — сабирање руковети,

при чему жетелац путем неисказаног виђења постаје изнад себе, као што је из

голог, ситног зрневља, што је посејао, изненада израсло пред њим тако дивно

класје. У том стању созерцања ум прелази своје границе и улази у ону

област.199

Прерађен молитвом и осталим подвизима, ум достиже чистоту, и онда

зна да божански созерцава Бога, не човечански.200 Ко чува срце своје од

страсти, созерцава Господа у сваком тренутку. Ко непрестано бди над својом

душом, срце му се весели откровењима. Ко созерцање ума свог сабира

унутра у себи, созерцава зору Духа. Ко је омрзнуо сваку расејаност ума,

созерцава Господа унутра у срцу свом. Гле, небо је унутра у теби. Ако будеш

чист, видећеш у себи Анђеле и светлост њихову, а са њима и у њима и

Господа њиховог. Душа доброг човека сија јаче од сунца, и сваког се

тренутка весели созерцањем откровења.²⁰¹

Када човек после многих подвига еванђелских пронађе у себи боголики центар свога бића, он тим самим проналази и центар надкосмичког Божанства у овом видљивом свету, савлађује време и гледа

себе из вечности. И види себе надвременским и надпросторним, бесмртним

и вечним. У основи својој, истинско самопознање је и истинско богопознање. Најкраћи пут између себе и Бога човек носи у боголикој

природи своје душе. Ту је и најкраће растојање између човека и Бога. Сви

путеви човекови ка Богу могу завршити беспућем, само овај несумњиво

одводи Богу. У својој философији Свети Исак нарочито истиче огромну

важност самопознања. Ко се удостоји да види себе самог, вели он, бољи је од

онога који се удостоји да види Анђела.²⁰²

197 Лог. 17, стр. 59.

198 Лог. 17, стр. 61.

199 Лог. 32, стр. 135.

200 Лог. 35, стр. 154.

201 Лог. 43, стр. 176.

202 Лог. 34, стр. 153.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

Да би могао видети душу своју у себи, човек мора најпре да облагодати

срце своје.²⁰³ Прљаве и помрачене душе не могу да виде ни себе саме, ни једна

другу. То ће постићи, ако се очисте и врате у првобитно стање.²⁰⁴ Ко жели да

види Господа у себи, напреже се да непрестаним богомислијем очисти своје

срце; и тако ће при светлости очију разума свог вазда гледати Господа. Што

бива са рибом која је изашла из воде, то бива и са умом који је изашао из

богомислија. Човеку чисте душе духовна област је унутра у њему самом;

сунце што сија у њему јесте светлост Свете Тројице; ваздух што дишу житељи

ове области јесте Утешитељ Дух Свети; а њихов живот и радост и весеље јесте

Христос, светлост од светлости Очеве. Такав је човек стално весео од

созерцања душе своје, и диви се лепоти својој — εν τω κάλλει έαυτοῦ θαυμάζει

— која је стварно сто пута сјајнија од сунца. То је царство Божје, које је, по

речи Господњој, сакривено унутра у нама (Лк. 17, 21). Ова је област облак

славе Божије, у који ће само чисти срцем ући да гледају лице Господа свог,

и да умове своје озаре зрацима светлости његове. Не може човек видети

лепоту — τό κάλλος — која је унутра у њему, док не презре лепоту која је

ван њега. Ко је здрав умом, смирен умом, кротак, чим стане на молитву —

види у души својој светлост Духа Светога, и радује се у блистању светлости

његове, и весели се созерцањем славе дотичне светлости.²⁰⁵

У светлости Духа Светога човек може познати природу душе своје. По

природи својој душа је бестрасна — απαθής. Када се у Светом Писму говори

о душевним и телесним страстима, говори се с обзиром на њихове узроке, јер

је душа по природи бестрасна.

Ово не примају присталице спољашње философије — οἱ τῆς ἐξω

φιλοσοφίας (или, како би се данас рекло: присталице материјалистичке,

вештаствене, сензуалистичке, феноменалистичке философије). Напротив, Бог

је боголики део душе створио бестрасним.²⁰⁶

Постоје три стања душе: природно, противприродно и натприродно.

Природно стање душе је познавање Божјих твари, видљивих и духовних.

Натприродно стање је созерцање надсуштинског Божанства — τῆς υπερουσίου

Θεότητος. Противприродно стање је кретање душе у страстима, јер страсти не

припадају природи душе.²⁰⁷ Страст је неприродно стање душе, а врлина је

природно.²⁰⁸ Када се ум храни врлинама, нарочито милосрђем, онда се у

²⁰³ Лог. 73, стр. 291.

²⁰⁴ Лог. 67, стр. 265.

²⁰⁵ Лог. 43, стр. 177, 178; ср. тамо, стр. 182.

²⁰⁶ Лог. 82, стр. 314.

²⁰⁷ Лог. 83, стр. 316.

²⁰⁸ тамо, стр. 317.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

души отсликава она света лепота — ἐκεῖνο το κάλλος το ἅγιον—, којом се

човек уподобљава Богу.²⁰⁹ У чистом срцу открива се „света лепота“

човечијег бића; уколико човек развија у себи ту свету лепоту, утолико

открива лепоту твари Божјих.²¹⁰

То показује да је самопознање најбољи метод за стварно познање

природе, и материјалног света уопште. Ко себе потчини Богу, вели Свети Исак,

близу је да потчини себи све — τὰ πάντα. Ко је познао себе, њему се даје

познање свега — ἡ γνῶσις τῶν πάντων δίδοται αὐταί —јер познати себе јесте

пуноћа знања о свему - πλήρωμα τῆς γνώσεως τῶν ἀπάντων ἐστί.211

Смири ли себе човек пред Богом, пред њим се смирава твар.

Истинска смиреност је пород познања, а истинско познање је пород

искушења,212 то јест стиче се у борби са искушењима.

Природа људска постаје способна за истинско созерцање, када се

практиковањем

врлина

очисти

од

страсти.

Истинско

созерцање

вештаствених и невештаствених природа, па и саме Свете Тројице, даје

Христос. То созерцање је показао и њему научио љуле Христос, када је у својој

Ипостаси извршио обновљење људске природе и помоћу својих животворних

заповести прокрчио људима пут ка истини. И природа људска само онда

постаје способна за истинско созерцање, када човек страдањем, вршењем

заповести и невољама скине са себе старог човека. У том случају ум се

оспособљује за духовни препород, за созерцање духовног света и праве своје

отаџбине. Созерцање, дакле, новог света духом откровења, у коме се ум

духовно наслађује, бива по дејству благодати. И ово созерцање постаје храна

ума док не ојача, да би примио савршеније созерцање од првог созерцања,

јер једно созерцање предаје човека другом созерцању, док ум не буде уведен у

област савршене љубави. Јер љубав је средиште свега духовнога, и борави у

чистоти душе. Када ум остане у области љубави, тада дејствује благодат: ум

прима духовно созерцање и постаје созерцатељ онога што је сакривено —

θεωρητικός τῶν κρυπτῶν.213

Тајанствено созерцање се открива уму после оздрављења душе.214

Духовног се созерцања удостојавају они који су практиковањем врлина

стекли чистоту душе.215 Чистота види Бога.216 Бога виде они који су очистили

209 Лог. 1, стр. 6.

210 Писмо 3, стр. 366.

211 Лог. 16, стр. 58.

212 тамо, стр. 59; ср. Лог. 44, стр. 186.

213 Писмо. 4, стр. 389.

214 тамо, стр. 383.

215 тамо, стр. 370.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

себе од греха и непрестано размишљају о Богу.217 Царство небеско је духовно

созерцање. И оно се налази не у делима мисли, него се може задобити

благодању. И док човек не очисти себе, није у стању ни да слуша о њему,

јер га нико не може стећи изучавањем већ чистотом срца.²¹⁸
Чисте мисли даје

Бог за чисто живљење.²¹⁹ Чистота мисли кључа из труда и
бдења над собом, а

из чистоте мисли — светлост мишљења. Отуда благодат води
ум ка ономе

над чиме чула немају власти, чему не уче, нити се уче.²²⁰

Молитвеним бдењем се ум окриљује и узлеће до насладе
Богом, и плива

у знању које превазилази људску мисао. Душа која се труди да
у овом бдењу

истраје добрим живљењем, имаће херувимске очи, да би могла
непрестано

созерцавати небеске тајне.²²¹ Душа види истину Божију према
сили живота —

ék τῆς πολιτείας δυνάμεως — то јест уколико човек живи вером.
Ако је

созерцање истинско, налази се светлост, и предмет созерцања
се види близак

стварности.²²² Виђење Бога — ή ορασις του Θεου — долази од
познања Бога, јер

виђење Бога не претходи познању Бога.²²³

Хришћанинов је циљ — живот у Светој Тројици и созерцање
Свете

Тројице. По Светом Исаку, љубав је првобитно созерцање
Свете Тројице.

Прва од тајни зове се чистота; она се стиче вршењем
заповести. А

созерцавање је духовно созерцавање ума. Оно се састоји у
томе што ум пада

у усхићење и схвата оно што је било и што ће бити. Созерцање
је виђење

ума — ή ορασις του νοου — при томе се обнавља срце и постаје
незлобиво, без

зла, навикава се на тајне Духа и на откровења познања,
напредујући од знања

у знање — ἀπὸ γνώσεως εἰς γνώσιν — и од созерцања у созерцање, и од
разумевања у разумевање, и учи се и ојачава тајно, док не буде узнесено до
љубави, сједињено са надом, и док се не настани у њему радост, и не буде
узнесен Богу и крунисан природном славом, са којом је био створен. Тако
се ум очишћује, и с њим се дешава милост, и он се стварно удостојава
созерцања Свете Тројице.²²⁴ Јер постоје три созерцања природе, у којима се
ум узвишује, дела и вежба: два созерцања створених природа, разумних и
неразумних, духовних и телесних, и још — созерцање Свете Тројице.²²⁵

216 тамо, стр. 383.

217 Лог. 19, стр. 70; ср. Лог. 35, стр. 154.

218 Лог. 19, стр. 70; ср. Лог. 35, стр. 154.

219 Лог. 25, стр. 105.

220 Лог. 30, стр. 131.

221 Лог. 29, стр. 123; ср. тамо, стр. 124; Писмо. 4, стр. 364

222 Писмо. 4, стр. 388.

223 Лог. 16, стр. 58.

224 Писмо. 4, стр. 387.

225 тамо, 384.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

Подвижник вере, обогашен неисказаним богатствима созерцања, окрене
ли се према твари, сву своју личност испољује у љубави и милости. Он љуби
грешника, вели Свети Исак, али мрзи његова дела.²²⁶ Он је сав саткан од
смирености и милости, од покајања и љубави. Он има срце милостиво за

сву твар. А шта је срце милостиво? — То је, одговара Свети Исак, сагоревање
срца над целокупном твари: над људима, над птицама, над животињама,
над демонима и над сваким створењем. И од сећања на њих, и од погледа
на њих, његове очи лију сузе. Од велике и силне жалости која обузима срце, и
од великог трпљења срце се његово смањује, и не може нити да поднесе,
нити да чује, нити да види ма какву штету или малу тугу коју подноси твар.
И зато се и за неразумна бића, и за непријатеље истине, и за оне који му
наносе штету, сваког часа са сузама моли, да се сачувају и очисте; а исто
се тако и за гмизавце моли са великом жалошћу, која је неизмерна у
његовом срцу тако да је у томе сличан Богу.²²⁷
Када човек еванђелским подвизима пренесе себе из временског у
вечно, када живи у Богу, када мисли Богом, кад говори „као из Бога“ (2 Кор.
2, 17), када гледа на свет *sub specie Christi*, онда му се свет јавља у својој
првобитној лепоти, и он погледом чистог срца свог прониче кроз кору
греха до богозданог језгра твари. Созерцање Свете Тројице, која бива тајно
и незнано, подвижник вере испољује у овом свету временских и просторних
стварности кроз љубав и милост, кроз кротост и смиреност, кроз молитву
и тугу за све и сва, кроз радовање с радоснима и плакање с уплаканима,
кроз страдање са страдалницима и покајање с покајницима. Његов живот у

овом свету одблесак је његовог живљења у оном свету тајанствених и

невидљивих вредности. Његове мисли и дела у овом свету — корењем су

својим у оном свету, и из оног света црпу своју животворну и чудотворну

силу и моћ. Пође ли се уз ма коју његову мисао, или осећање, или дело, или

подвиг, увек се мора наићи на Свету Тројицу као на њихов главни извор. Код

њега све бива од Оца кроз Сина у Духу Светом. Најраскошнији пример тога

имамо у овом великом подвижнику Пресвете Тројице, који је, са Светим

Симеоном Новим Богословом, помоћу благодатно-подвижничког искуства

успео да нам да најубедљивије оправдање истине о Тројичном, Божанству и

истине о боголикој тројичности човечије личности.

ЗАКЉУЧАК

226 Лог. 5, стр. 30.

227 Лог. 81, стр. 306.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

У гносеологији Светог Исака Сирина царује убеђење да је проблем

сознања у основи својој религиозно-етички проблем. Од зачећа до

безграничне благодатне пуноће своје сазнање зависи од религиозно-етичке

садржине и каквоће човечје личности. На првом месту од религиозно-етичке

обрађености и развића човекових органа сазнања.

Једно је сигурно: на свим својим ступњевима сазнање зависи од

религиозно-моралног стања човековог. Што је човек савршенији у

религиозно-моралном погледу, то је и његово сазнање савршеније. Човек је

тако саздан: у њему су сазнање и морал увек у правој сразмери.

Нема сумње, кроз човекове врлине сазнање прогресира, кроз пороке

оно регресира. Сазнање личи на ткиво које врлине ткају на разбоју човекове

душе. А разбој душе се протеже у све видљиве и невидљиве светове. Врлине

су не само стваралачке силе сазнања, него и - принцип сазнања.

Претварајући врлине путем праксе у саставне елементе свога бића, човек

напредује из знања у знање. Могло би се рећи: врлине су чула сазнања.

Идући из једне у другу, човек иде из познања у познање.

Од почетне врлине - вере, па до завршне - све-љубави, протеже се један

непрекидан пут: подвижништво. На том дугом путу човек израђује,

прерађује, преображава себе помоћу благодатних подвига. На тај начин он

исцељује биће своје од болести греха и незнања, успоставља интегритет своје

личности, ствара целосност свога духа.

Човек, исцељен и интегриран помоћу религиозно-моралних сила

изражава интегритет своје личности нарочито кроз интегрално сазнање. По

еванђелском, православном схватању Светог Исака Сирина, сазнање је акт -

подвиг васцеле личности човекове, а не једног дела бића његовог, па звао се

он - разум, или воља, или тело, или чула. У сваком акту сазнања: у свакој

мисли, у сваком сећању, у свакој жељи - учествује сав човек целокупним својим бићем.

Исцељени благодатним подвизима, органи сазнања производе целосно,

здрово познање, „здраву науку“ (1 Тм. 1, 10; 4, 3; Тит. 1, 9). На свима

ступњевима развића ово сазнање је благодатно, јер је дело синергичног

стваралаштва драговољних подвига човекових и благодатне силе Божије. У

томе учествује сав човек и Бог. Стога Свети Исак непрестано говори о

сабраности душе, ума, мисли, сабраности која се постиже практиковањем

богочовечанских врлина еванђелских.

Али, ове се врлине одликују од врлина осталих религија и философских

етика не само садржином него и методом. Еванђелске врлине имају своју

специфичну богочовечанску садржину, и у њој - свој специфичан

богочовечански метод. А својом беспримерно савршеном богочовечанском

Личношћу, и својим беспримерно савршеним богочовечанским животом,

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

Господ Христос је и показао и доказао: да је богочовечански метод живота -

једини природан и једини нормалан метод живота, а тиме и - сазнања.

Усвајајући богочовечанску веру за метод живота, човек је самим тим

усваја и за метод сазнања. Шта важи за веру, важи и за остале богочовечанске

врлине: љубав, наду, молитву, пост, кротост, смиреност итд. Јер свака од ових

врлина постаје у Христовом човеку жива стваралачка сила и живота и

сознања.

У богочовечанском методу живота и сазнања нема ничег нереалног,

апстрактног, хипотетичног. Ту је све реално једном неодољивом реалношћу,

јер се све заснива на опиту и искуству. То је тако стога што је у личности

Богочовека Христа дата на најемпиријски начин трансцедентна божанска

реалност, и самим тим дата и дефиниција те реалности. Човек је Христовим

оваплоћењем ухватио у тело - најсуптилнију, најудаљенију, најсавршенију

реалност. Та реалност нема граница, јер Христова личност нема граница.

Стога нема граница ни личност човекова, ни сазнање човеково, јер је

речено и заповеђено: *Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески*

(Мт. 5, 48). А то значи: граница личности и сазнања јесте - безграничност.

Личност Богочовека Христа претставља и јесте савршено, идеално

остварење богочовечанског монизма: природан је прелаз од Бога човеку, од

надприроде - природи, од бесмртног живота - човековом животу.

Такав прелаз је природан и за сазнање када по мосту вере, љубави и

наде иде од човека Богу, од природног- надприродном, од смртног -

бесмртном, од временског - вечном, и на тај начин открива органско јединство

овог живота са оним, овог света са оним, природа са надприродом.

Богочовечанско сазнање је интегрално, јер на крилима богочовечанских

врлина несметано прелази границе времена и простора и улази у вечност. На

такво интегрално сазнање мисли Свети Исак када, дефинишући сазнање,

вели да је оно „осећање бесмртног живота“, и када, дефинишући истину, вели

да је она „осећање Бога“.

Што важи за врлину, важи и за сазнање. Као што је „свака врлина

мајка друге врлине“, и мајка сазнања, - тако је и свако сазнање мајка другог

сазнања. Једна врлина изазива другу; једна подстиче на другу. Исто тако:

једно сазнање изазива друго; једно подстиче друго.

Што се човек више подвизава богочовечанским подвизима - врлинама,

све више упознаје Бога; што више упознаје Бога, све се више подвизава.

Богочовечански метод је емпиричан, прагматичан: *Ко хоће да твори вољу*

Божију, познаће је ли ова наука од Бога (Јн. 7, 17). То значи: доживљавањем

Христове Истине дознаје се њена истинитост и ничим незаменљивост. Метод

је емпиричан, експерименталан, прагматичан. Познање истине се не даје

радозналом уму човековом. већ уму који се подвизава богочовечанским

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

подвизима. Познање је плод на дрвету богочовечанских врлина, које је дрво

живота. Познање је резултат подвижништва. Јер је права хришћанска

философија, православна философија - богочовечанско подвижништво ума и

целокупне личности човекове. У њој увек важи чудна реч Спаситељева: „ Ко

има даће му се, а ко нема - узевће се од њега и оно што мисли да има" (Лк. 8, 18).

Гледан у светлости гносеологије Светог Исака Сирина, наивни реализам

је трагачно и погубно наиван, и не може да да реално познање света, јер

оперише
оболелим
и

исквареним
органима
сознања.

Међутим,

богочовечански реализам даје реално познање света и истине о свету, јер

оперише очишћеним, оздрављеним, обновљеним органима сазнања, који

проничу у само језгро бића и твари.

Рационализам сматра разум за непогрешиви орган сазнања. Стога се у

односу према целокупној личности човековој рационализам јавља као

анархични одметник. И још као самовољни исечак, коме без целине нема

пуног живота ни целисходне делатности. И он није у стању да дође до

познања Истине, јер је у својој егоцентричној усамљености сав разбијен,

расејан, пун пукотина. Истина се пак даје разуму очишћеном, освећеном,

преображеном, помоћу богочовечанских подвига.

Философски критицизам се скоро искључиво бави изучавањем органа
сознања у њиховој психофизичкој датости у категорији човечјег.
Томе додаје и
изучавање датих категорија и условаознања. Али нимало не
води рачуна о
оздрављењу, о исцељењу, о очишћењу органаознања. Зато
критицизам не
може да дође доознања Истине, које би могло да задовољи
људску природу у
свим њеним чежњама за Истином. Због тога критицизам и није
друго до
опрезнији рационализам и сензуализам.
Философски идеализам полази од трансцендентне реалности и
критеријума, чије постојање он није у стању да докаже.
Заснивајући све на
трансцендентним прапојмовима, он не може да дође до познања
Истине,
која је неопходна људској природи, да би се бар донекле
утолила њена
исконска глад за вечном Истином и непролазном стварношћу.
Али све што разни гносеолошки правци не могу дати човеку,
даје
Православна философија, њена благодатно-подвижничка
гносеологија. Ту
пред људским сазнањем стоји вечна Истина у пуноћи својих
бескрајних
савршенстава, и даје се освећеном и облагодатењем човеку.
Јер је у личности Богочовека Христа трансцендентна божанска
Истина
постала иманентна човеку, објективно иманентна, и
претставља непосредну,
вечноживу историску стварност. Да би је човек учинио својом,
субјективно
иманентном, неопходно је потребно да практиковањем
богочовечанских

врлина учини Господа Христа - душом своје душе, срцем свога
срца, животом
свога живота.

Generated by Foxit PDF Creator © Foxit Software

<http://www.foxitsoftware.com> For evaluation only.

Писано 1927 г.

Сремски Карловци